

Nükleer silaha sahip olma niyeti olduğundan şüphelenilen İran'ın en önemli motivasyonunun İsrail'in nükleer silah yeteneği olduğu görülmektedir.

Ortadoğu'da Kitle İmha Silahlarından Arındırılmış Bölge (ODKİSAB) Üzerine

On Weapons of Mass Destruction Free Zone (WMDFFZ)
in the Middle East

Şebnem UDUM

Abstract

Arab states gave support to the extension of the Nuclear Nonproliferation Treaty (NPT) in 1995 on the condition to hold negotiations to create a zone free of weapons of mass destruction in the Middle East. The international community was expecting, particularly after the 2010 NPT Review Conference, the MEW-MDFZ conference to be held in December 2012 in Helsinki, but it was postponed. What precludes progress are inextricable nature of disarmament and peace processes, and the difference in priorities of key states. However, further postponement would adversely affect the international nuclear nonproliferation regime, and regional security and threat perceptions. This piece gives the background and current status of the plans to create a MEW-MDFZ, presents the bottlenecks and offers recommendations based on the principles of conflict resolution.

Keywords: WMD free zone, Middle East, NPT, disarmament

En gelişmiş uluslararası rejimlerden biri nükleer silahların yayılması-
nın önlenmesi rejimidir. Bu rejimin temel unsurları Birleşmiş Milletler,
Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (NPT), Uluslararası
Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Nükleer Tedarikçiler Grubu (NSG), Nükle-
er Denemelerin Kapsamlı Yasaklanması Anlaşması (CTBT)'dir.

Giriş

Ortadoğu'yu nükleer silahlardan ve daha sonra tüm kitle imha silahlarından arındırılmış bölge konumuna getirme önerileri 2012 yılının Aralık ayında gerçekleşmesi beklenen Ortadoğu'da Kitle İmha Silahlarından Arındırılmış Bölge konferansında bölgede nükleer, kimyasal, biyolojik silahlar ve balistik füzelere sahip (ya da bunların geliştirilmesi programlarına sahip) ülkelerin bir araya gelmesiyle müzakere edilecekti. 2010 NPT Gözden Geçirme Konferansı'nda ABD, Rusya ve Birleşik Krallık, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteriyle birlikte meseleyi tartışmak için bir konferans düzenlemeyi taahhüt ettiler. Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de gerçekleştirilmesi beklenen konferans, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenme Anlaşması'nın (NPT) 2015 Gözden Geçirme Konferansının hazırlık komitesi toplantısının yapıldığı Nisan 2013'te de gerçekleştirilememiştir. 1995'ten bu yana önemli bir mesele olan ve 2010 yılından bu yana uluslararası toplumun gerçekleşmesini beklediği bu konferans, silahsızlanma ve barış süreçlerinin iç içe geçmiş olması ve tarafların önceliklerinin farklı olması nedeniyle ertelenmektedir. Ancak, bu ötelemeler hem nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejimi için hem de bölgedeki güvenlik ve tehdit algılamaları açısından olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejiminin en önemli unsuru olan NPT'nin 1995'te süresiz olarak uzatılmasına Arap ülkelerinin verdiği destek, Ortadoğu'da kitle imha silahlarından arındırılmış bölge oluşturmak için görüşmeler yapılması şartına bağlanmıştı. Bu konferans ger-

çekleşmediği sürece bölgede nükleer silahların yayılmasının önlenmesi normuna ve genel olarak NPT'nin etkinliğine duyulan güven ve desteğin azalacağı öngörülebilir. İkinci olarak, halihazırda İsrail'in nükleer yeteneği, İran'ın nükleer programıyla ilgili tartışmalar ve Suriye'de kimyasal silah kullanımı bölge ülkelerinin bu silahların hâlâ politik ve güvenlik açısından "işe yarar" olarak algılanmasına neden olabilecektir. Bundan dolayı sadece bölgesel değil, uluslararası aktörlerin de süreci hızlandırmak ve tarafları Helsinki'de bir araya getirmek için çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Buradaki önemli nokta, konferansın herhangi bir ülkenin zafiyetlerini ya da politikasındaki sorunları öne çıkarmaktan kaçınarak odağı tüm bölgenin normalleşmesi üzerinde tutmaktır.

Bu çalışmada öncelikle nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejiminin bölgesel unsurlarından nükleer silahlardan arındırılmış bölge kavramı tanıtılacak, daha sonra Ortadoğu'da Kitle İmha Silahlarından Arındırılmış Bölge (ODKİSAB)'nin tarihçesinden bahsedilecektir. Ortadoğu'daki 1990'ların başında gerçekleşen silahsızlanma görüşmelerinde tıkanmaya yol açan konular ele alınıp, çözüm önerileri sunulacaktır.

Nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler:

Uluslararası rejimler, devletlerin çıkarlarının birbirine yaklaştığı ya da örtüştüğü kurallar, normlar ve karar alma süreçleri olarak tanımlanabilir.¹ Buna göre devletler uluslararası ilişkilerindeki problemleri çözmek için savaş yerine diğer enstrümanlara başvurabilirler. Bunlar, sorunlara diplomatik çözüm bulmak adına uluslararası örgütler, uluslararası hukuk, uluslararası öneme sa-

hip bireyler (Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri gibi) ya da sivil toplum kuruluşları olabilir. Eğer bu enstrümanlar uluslararası ilişkilerin belirli bir konusunu ele alan bir özelliğe sahipse bu konuya ait bir uluslararası rejimden söz edilebilir.

En gelişmiş uluslararası rejimlerden biri nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejimidir. Bu rejimin temel unsurları Birleşmiş Milletler, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (NPT), Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Nükleer Tedarikçiler Grubu (NSG), Nükleer Denemelerin Kapsamlı Yasaklanması Anlaşması (CTBT)'dir. Henüz üzerinde müzakereler başlanamamış olsa da, üzerinde anlaşmaya varıldığında Fisil Maddeleri Kesme Anlaşması (Fissile Material Cutoff Treaty) da rejimin önemli bir parçasını oluşturacaktır. Bu Anlaşma ile nükleer silah yapımında kullanılan maddelerin miktarına sınırlama getirilmesi öngörülmektedir.

Uluslararası yönetişimin önemli bir unsuru da bölgesel girişimlerdir. Bölgesel çabalar, uluslararası nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejimi için de önemli bir yer teşkil etmektedir. 1945'te ABD, 1949'da Sovyetler Birliği, 1952'de Birleşik Krallık'ın nükleer silah edinmesinden sonra, yeni nükleer silaha sahip devletlerin ortaya çıkmasını engellemek için 1958'de Polonya tarafından nükleer silahlardan arındırılmış bölge fikri ortaya atılmıştır. Polonya Dışişleri Bakanı Adam Rapacki'nin adıyla anılan bu plan, Orta Avrupa'da Çekoslovakya, Polonya, Demokratik ve Federal Almanya'yı kapsayacak şekilde nükleer silahların bulundurulması, taşınması ya da bu ülkelerin nükleer silahları birbirlerine karşı kullanmasını yasaklayacak bir anlaşma öngörüyordu.² Her ne kadar bu plan reddedilse de nükleer silahlardan arındırılmış bölge fikri 1959'da Antartika Anlaşması'nda vücut bulmuştur. Ancak nükleer silahlama yarışı devam etmiş, 1960'ta Fransa ve 1964'te Çin nükleer silaha sahip olmuşlardır. 1968'de imzaya açılan ve 1970'te yürürlüğe giren NPT, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi için 7.maddede ülkelerin, buldukları topraklarda nükleer silahların olmadığı bir coğrafyaya yönelik bölgesel anlaşmalar yapmalarını teşvik etmektedir.³ Daha sonra 1967'de Dış Uzay,

1971'de Deniz Yatağı ve 1979'da Ay Anlaşmaları imzalanarak bu bölgelerde nükleer silah bulundurulmayacağı karara bağlanmıştır. Halihazırda nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler ve anlaşmaları şunlardır: Latin Amerika için 1967'de Tlalelco, Güney Pasifik için 1985'te Rarotonga, Güneydoğu Asya için 1995'te Bangkok, Afrika için 1996'da Pelindaba ve Orta Asya için 2006'da Orta Asya Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Anlaşması (ya da Semipalatinsk).

Nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler bazı temel prensipler üzerine kurulmalıdır: Bu bölgelere yönelik yapılacak anlaşmalar isteğe bağlı (voluntary) ve bölge ülkelerinin tamamı tarafından kabul edilmiş olmalıdır. Bölge tüm nükleer silahlardan arındırılmalı, girişim bölge içinden gelmeli ve anlaşmayla uyumlu davranıldığına tespiti için etkin bir doğrulama sistemi bulunmalıdır. Anlaşma, nükleer teknolojinin barışçıl amaçlarla kullanımını teşvik etmeli ve süresiz olmalıdır.⁴

ODKİSAB:

NPT'ye taraf olmayan devletler, Hindistan, İsrail ve Pakistan'dır ve nükleer silaha sahiptirler. Hindistan ve Pakistan 1998'de nükleer denemede bulunmuştur. İsrail'in açıkça ifade etmemesine rağmen nükleer silah sahibi olduğu bilinmektedir. Kuzey Kore, 2003'te anlaşmadan çekilmiştir. Nükleer silah programı bulunmaktadır ve (2006, 2009 ve 2013'te) nükleer denemeler gerçekleştirmiştir. Bu ülkeleri nükleer silah sahibi olmaya iten nedenler uluslararası ve bölgesel dinamiklerden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda, bu ülkelerin nükleer silahlardan vazgeçmeleri olasılığı bu nedenler üzerinden incelenebilir.

Ortadoğu bölgesi için İsrail'in nükleer yeteneği (nükleer başlık ve bunları fırlatma vasıtaları) bölgedeki bazı diğer ülkelerin caydırıcılık ve bir nevi eşitliği sağlamak amaçlı olarak kimyasal ve biyolojik silah programları başlatmalarına ve bu silahlardan edinmelerine yol açmıştır. Bu ülkeler Mısır, Libya, İran, Irak ve Suriye'dir. Mısır, İran, Irak ve Libya Soğuk Savaş döneminde kimyasal silahlarını kullanmıştır.⁵ Böylece bölgedeki var olan sorunlara kitle imha silahlarının yayılması

sorunu da eklenmiştir. Halihazırda iç karışıklık yaşayan Suriye’de de kimyasal silah kullanıldığına dair ciddi şüpheler vardır.⁶ Nükleer silaha sahip olma niyeti olduğundan şüphe edilen İran’ı en önemli motivasyonunun İsrail’in nükleer silah yeteneği olduğu görülmektedir. Zira İran’ın güvenlik söyleminde dış tehditler olarak ABD ve İsrail başı çekmektedir.

Ortadoğu’daki bu iç içe geçmiş problemler ve tehdit algılamalarının yarattığı güvensizlik, silahlanma yarışına çanak tutmakta ve istikrarsızlığa yol açmaktadır. Bölgede kitle imha silahlarından arındırılmış bölge önerilerinin geçmişi 70’li yıllara uzanmaktadır. İlk kez 1974’te İran ve Mısır tarafından Ortadoğu’da nükleer silahlardan arındırılmış bölge oluşturma fikri gündeme getirilmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 687 sayılı kararı da buna ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bu öneri 1973’teki savaştan hemen sonra verildiği ve sadece nükleer silahlar söz konusu edildiği için kastedilen ülke İsrail’dir. 1988’de Mısır’ın teşvikiyle Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri nükleer silahlardan arındırılmış Ortadoğu için bir çalışma başlattı ve güven tesis edici önlemleri de içeren öneriler ortaya koydu.⁷ 1989’da IAEA’nin yaptığı teknik bir çalışma da Ortadoğu’daki nükleer tesislerde uygulanmak üzere güvenlik denetimi usullerini ele aldı.⁸

1990’da Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek, çözüme yönelik bir adım olarak, sadece nükleer silahları değil, tüm kitle imha silahlarını kapsayacak şekilde Ortadoğu Kitle İmha Silahlarından Arındırılmış Bölge (ODKİSAB) önerisini getirdi. 1970 yılında yürürlüğe giren ve sınırlı süresi olan NPT’nin, 1995’teki Gözden Geçirme ve Uzatma Konferansı’nda Anlaşma süresiz olarak uzatıldı. Anlaşma’daki bu değişikliğe Arap ülkeleri Ortadoğu’da nükleer silahlardan arındırılmış bölge için müzakereler yapılması koşuluyla onay verdiler. Bunun için de 1995 NPT Gözden Geçirme Konferansı Belgesine ek olarak Ortadoğu Kararı alındı.⁹ Buna göre bölgedeki ülkeler, nükleer, kimyasal, biyolojik silahlar ve bunların taşıma vasıtalarını bulundurmamayı, edinmemeyi, test etmemeyi, üretmemeyi ve kullanmamayı taahhüt edeceklerdir. Önceleri İran, Suriye, Libya ve Yemen arasında kalan alan düşünülmüş,¹⁰ daha

sonra tüm Arap Birliği ülkeleri, İran ve İsrail de kapsama dahil edilmiştir.¹¹ Anlaşmayla uyumlu davranıldığına tespiti uygulamadaki başarı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda, 1975’te alınan Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı bölgede etkin denetimler öngörmekteydi.¹² 2004’te Körfez Araştırma Merkezi, Körfez bölgesinde oluşturulacak ve Ortadoğu’yu da kapsayacak bir kitle imha silahlarından arındırılmış bir bölge önermiştir.¹³ 2008’de Akdeniz Ülkeleri Birliği bu fikri tekrar gündeme getirmiştir.¹⁴

1995’ten sonra Mısır, Arap Birliği ülkeleriyle ve bazı sivil toplum kuruluşlarıyla beraber bir hareket planı çalışmış ve bu plan 2010 NPT Gözden Geçirme Konferansı’nda müzakere edilmiştir.¹⁵ 2010 NPT Gözden Geçirme Konferansı’nda devletler ilk kez 1995 NPT Gözden Geçirme Konferansı ve Ortadoğu Kararı’nın uygulanmasına yönelik adımlar atmakta uzlaşmışlardır. Bu Karar’ın hamileri olan ABD, Rusya ve Birleşik Krallık meselelerin tartışılması için 2012 yılında bölgesel bir konferans düzenlemeye karar vermişlerdir. Bu konferansın, BM Genel Sekreteri ve NPT’nin “emanetçi” ülkeleri olan ABD, Rusya ve Birleşik Krallık himayesinde yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu konferansa ev sahipliği yapacak bir hükümet ve müzakerelerin yapılmasını kolaylaştırıcı (Facilitator)¹⁶ atanması kararlaştırılmıştır. Bu ülke Finlandiya, tarih Aralık 2012, kolaylaştırıcı da Finlandiya Dışişleri Müsteşarı Jaakko Laajava olarak belirlenmiştir. Ancak ABD, Kasım 2012’de konferansın ertelendiğini açıklamıştır.¹⁷ Rusya, NPT 2015 Gözden Geçirme Konferansı’nın hazırlık komitesinin yapıldığı döneme denk geldiği için Nisan 2013’ten önce konferansın yapılması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁸

ODKİSAB’ın Önündeki Sorunlar:

Madrid Barış Konferansı’ndan sonra 1992’de başlatılan Silahların Kontrolü ve Bölgesel Güvenlik (Arms Control and Regional Security- ACRS) görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra ve devam eden yıllarda bölgedeki gelişmeler ODKİSAB’in zor bir hedef olduğunu işaret etmektedir. Zira meselelerin özü anahtar devletlerin güvenlik algılamaları, politikaları ve hedefleridir. Bölge ülkelerinin atılacak adımların sıralaması

Arap ülkeleri ve İran, İsrail'in nükleer silahları ve füzelerini savunma amaçlı olarak görmemekte, "saldırgan ve baskı kuran" bir dış politikayı destekleyen araçlar olarak algılamaktadır.

ve koşullar konusunda görüş ayrılığına düşmeleri bu konuda uzun süre ilerleme sağlanamamasına yol açmıştır. İsrail öncelikli olarak kalıcı barışın tesis edilmesini ve bölge ülkelerinin belirli anlaşmaları imzalamalarını ve uygulamalarını istemekte,¹⁹ Arap ülkeleri ise öncelikle İsrail'in NPT'ye taraf olmasını istemektedirler.²⁰

Görüşmeleri tıkayan iç içe geçmiş üç ana sorundan söz edilebilir: Birincisi, çeşitli silah sistemleri arasındaki bağlantıdır. İsrail'in nükleer silahlarının bir amacı kimyasal ve biyolojik bir saldırıyı caydırmaktır. İsrail'in görüşü nükleer konular konuşulmadan önce bölge ülkelerinin Kimyasal Silahlar Konvansiyonu (Chemical Weapons Convention-CWC) ve Biyolojik ve Toksin Silahlar Konvansiyonu (Biological and Toxin

Weapons Convention-BTWC)'nun imzalamalarıdır.²¹ Ancak Mısır ve bazı diğer Arap ülkeleri de İsrail NPT'yi imzalamadan diğer kitle imha silahları anlaşmalarını onaylamayı reddetmektedirler.²² Zira ACRS görüşmeleri tam da bu sebepten devam edememiştir.²³

İkinci konu da silahsızlanma ve silahların kontrolü için atılacak adımlar ve geniş anlamda Arap-İsrail, Filistin-İsrail ve İran-Arap çatışmalarını içeren bölgesel güvenlik sorunları arasındaki ilişkilendirmedir. İsrail, ancak bölgesel bir barış anlaşması imzalandıktan sonra kitle imha silahlarından arındırılmış bölgeyi tartışacağını belirtmiştir. Nitekim İsrail'in nükleer silahlarının amacı bölgesel barış anlaşmasının yokluğunda devletin bekasını korumaktır. Buna karşın, Arap

ODKİSAB (Ortadoğu Kitle İmha Silahlarından Arındırılmış Bölge)'in, bölge ve uluslararası güvenliğe yapacağı katkı ve çarpan etkisi muazzam olacaktır. Bu sebeple, görüşmelere katılım bile çok önemlidir. ODKİSAB, bölgesel güvenlik meselelerine ve KİS edinmeye yol açan ulusal nedenlere bir çözüm getirebilir ve güvenlik ikilemini önleyebilir.

ülkeleri ve İran, İsrail'in nükleer silahları ve füzelelerini savunma amaçlı olarak görmemekte, "saldırgan ve baskı kuran" bir dış politikayı destekleyen araçlar olarak algılamaktadır. Buna göre, bu ülkeler öncelikle İsrail'in nükleer silahlarını bırakmasını barış ve normalleşme sürecinin önkoşulu olarak öne sürmektedirler.²⁴

Üçüncü problemler ise özellikle İran ve Suriye ile ilgili kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi konularındaki ilerlemenin silahsızlanma konusunda atılacak adımlarla ilişkilendirilmesidir. İsrail, İran ve Suriye'yi en büyük güvenlik tehdidi olarak algılamaktadır. Tel Aviv'e göre öncelik bölgesel silahların kontrolü ve silahsızlanma için değil, İran ve Suriye'nin nükleer programı ve kimyasal silahlarıyla ilgili meselelerin çözümünde olmalıdır, yani bu devletlerin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmeleri sağlanmalıdır.²⁵

Birbiri içine geçmiş problemlere ev sahipliği yapan Ortadoğu'da böyle bir silahsızlanma hamlesi için Arap ülkeleri öncelikle Arap-İsrail sorununun çözümlenmesi gerektiğini söylemekteyken,²⁶ bazıları da 2012'nin böyle bir konferans için erken olduğunu düşünmekteydi.²⁷ Bu sorunun çözümlenmesi için ve silahsızlanmanın başlaması için kilit ülkeler, İran, İsrail, Mısır ve Suriye'dir. Hatırlanacak olursa, Arap ülkelerini 1995'te ODNŞAB (Ortadoğu'da Nükleer Silahlardan Arınmış Bölge) için ikna eden ülke Mısır'dır. Aralık 2012'de Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de yapılması öngörülen ODKİSAB konferansının gerçekleşmemesi üzerine Mısır, bu durumu protesto ederek 2013 NPT Gözden Ge-

çirme Konferansının Hazırlık Komitesi toplantısından erken ayrılmıştır.

Suriye, şu dönemde kimyasal silahları ve hükümetin bu silahları kullanıp kullanmadığı tartışmalarıyla gündemdedir. Suriye'deki gelişmeler göstermiştir ki kimyasal silah sahibi olmak ve hatta kullanmak, ülkelere prestij kazandırmakta, sadece meşruiyetlerini zedelemektedir. Suriye'deki iç çatışmalar halihazırda konferansa katılımı ve temsili engellemektedir.

İran ve İsrail'in duruşları konferans esnasında medya ve uluslararası dikkatin üzerlerine çekileceği endişesiyle şekillenmiş²⁸ ve konferansa katılmaktan vazgeçmişlerdir. Bu iki ülke, konferansa ve fikre şüpheyle yaklaşmakta, bunu bir fırsat değil tehdit olarak algılamaktadır.²⁹ İsrail, güvenliğinin garantisi olarak gördüğü nükleer silahlardan bölgede tatmin edici bir denge ya da çözüm oluşmadan vazgeçmek istememektedir. Mısır, şu anda hazır değildir ve ABD de isteksiz görünmektedir.³⁰ Bölgede ikili ilişkiler çok zayıftır ve Arap ülkeleri ABD'yi çifte standart uygulamakla itham etmektedirler. Özellikle Arap ülkelerindeki devrim süreçleri ve yeni yönetimler kurma çabaları devam ederken, bölgesel silahsızlanma ve barış görüşmeleri için siyasi kararlılık düşük seviyededir.

Taraflar bir araya geldikten sonra da ODKİSAB müzakereleri için üzerinde çalışılması gereken pek çok siyasi ve teknik mesele bulunmaktadır: Bunlar arasında; müzakerelerin/anlaşmanın hangi silahları kapsayacağı, çift kullanımlı maddeler ve bunlarla ilgili teknolojilerin hangi

kapsamda ele alınacağı; doğrulama ve uygulama mekanizmalarının var olan IAEA ve Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons-OPCW) gibi kuruluşlarla mı yapılacağı yoksa ayrı bir bölgesel örgütün mü kurulacağı; CWC, BTWC ve CTBT'ye taraf olmayan bazı ülkelerin bu anlaşmaları imzalamaları/onaylamaları (ya da her ikisi) için bir takvimin belirlenmesi; ara önlemler, güven tesis edilmesi, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların ortadan kaldırılması için üzerinde anlaşmaya varılmış takvimler; nükleer silaha sahip devletlerden bu silahları kullanmayacaklarına dair güvenlik garantileri alınması ve genel anlamda bölgede kitle imha silahı kullanılmaması ve bunların kullanılması tehdidinde bulunulmaması için uluslararası garantiler alınması.³¹

Öneriler ve Sonuç:

Kitle imha silahı edinmenin bölgedeki en önemli sebebi güvenlik ve prestijdir. Bu yüzden, çözüm (silahsızlanma) için önce bölgesel dinamikleri anlamak gerekir. Bunu yapmak ve çözüm önerilerini ortaya çıkarmak üzere hükümetler-arası bir konferanstan önce daha düşük seviyede katılımlı bir çalıştay (ya da çalıştay serileri) düşünülebilir. Çatışmaların çözülmesi (conflict resolution) çalıştaylarından örnekle, özellikle genç profesyoneller ve akademisyenler seviyesinde gerçekleşecek bu toplantılar, kilit noktaların belirlenmesi, ortak noktaların bulunması ve tikanıklıkların çözüme kavuşturulması için çok değerlidir. Ayrıca sorun yaşayan ülkelerin vatandaşları arasında oluşturulacak bilgi ve fikir alışverişi ve kişisel yakınlık ileri için de bir yatırım olacaktır.

Çatışmaların çözülmesi çalışmalarının klasik güvenlik anlayışından en önemli farkı temel insan ihtiyaçlarını referans alarak sorunlara yaklaşmasıdır. Zira eğer çözüm bu yönde geliştirilirse daha kalıcı olacağı varsayılmaktadır, çünkü temel ihtiyaçları karşılanmış insanların saldırgan davranışlarda bulunmayacağı ve var olanı düzeni değiştirmeye çalışmayacağı görülmektedir.³² Suriye'de kimyasal silah kullanımı uluslararası kamuoyunun da ilgisini insani güvenliğe çekmiş ve kitle imha silahlarının "tahrip edici gücünün"

sorgulanması sürecini başlatmıştır. Özellikle Ortadoğu'da çatışmaların çözülmesi ve "kazan-kazan" çözümlerin peşinden gidilmesi sadece ODKİSAB için değil, bölgedeki tüm sorunların çözüme kavuşturulması açısından denemelidir.

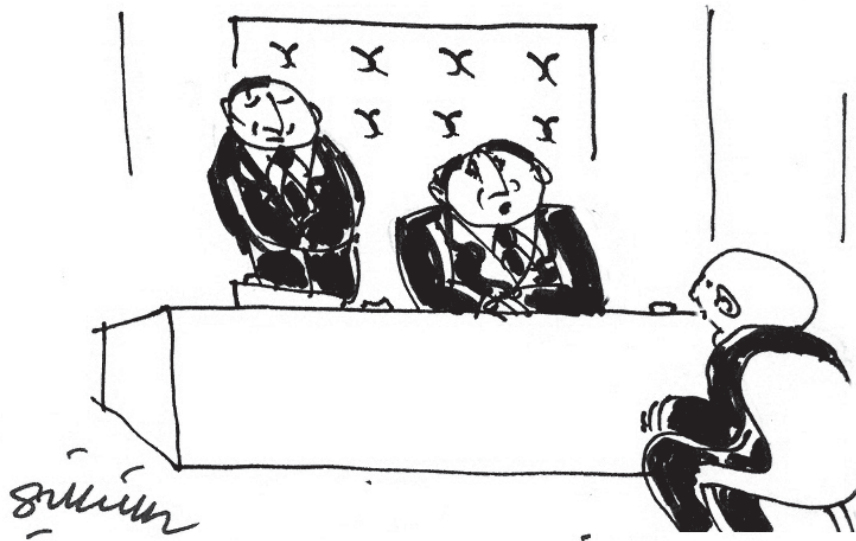
Önündeki sorunlara ve bekleyen gündem maddelerinin zorluğuna rağmen, eğer gerçekleştirilebilirse, ODKİSAB'ın, bölge ve uluslararası güvenliğe yapacağı katkı ve çarpan etkisi muazzam olacaktır. Bu sebeple, görüşmelere katılım bile çok önemlidir. ODKİSAB, bölgesel güvenlik meselelerine ve KİS edinmeye yol açan ulusal nedenlere bir çözüm getirebilir ve güvenlik ikilemini önleyebilir.

Bu konferans gerçekleşmediği sürece bölgede, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi normuna ve genel olarak NPT'nin etkinliğine duyulan güven ve destek azalacaktır. Ayrıca, İsrail'in nükleer silahları ve NPT'ye taraf olmaması, İran'ın nükleer programıyla ilgili tartışmalar ve Suriye'de kimyasal silah kullanımı bölge ülkelerinin bu silahların hâlâ politik ve güvenlik açısından "işe yarar" olarak algılanmasına neden olabilecektir. Suriye'deki iç çatışmalarda devlet organlarının belli noktalarda kontrolü yitirmesi ya da yetersiz kalması sonucu kimyasal silahların çatışmalar sırasında tarafların karşıtlarına yönelik kullanması sonucunu doğurmuştur. Bu örnek, bölgede kontrol altında tutulamayan kitle imha silahlarının iç çatışmalarda kullanılması ve hatta yetersiz sınır güvenliği nedeniyle terör örgütlerinin eline geçme riskini de yaratmıştır. Bundan dolayı, silahsızlanma, bölgesel ve uluslararası alanda sonuçları olabilecek ve çok sayıda can kaybıyla sonuçlanacak olaylara yol açmamak için önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu yüzden, sadece bölgesel değil, uluslararası aktörlerin de süreci hızlandırmak ve tarafları Helsinki'de bir araya getirmek için çaba sarfetmeleri gerekmektedir. Buradaki önemli nokta, konferansın herhangi bir ülkenin zafiyetlerini ya da politikasındaki sorunları öne çıkarmaktan kaçınarak odağı tüm bölgenin normalleşmesi üzerinde tutmaktır.

DİPNOTLAR

- 1 Stephen Krasner, "Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables," in Stephen Krasner, ed. *International Regimes*, Ithaca, Cornell University Press, 1983, ss. 1-21.
- 2 Nuclear Weapon-Free Zones at a Glance," *Arms Control Association*, Eylül 2012, <http://www.armscontrol.org/factsheets/nwzf>
- 3 Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (NPT)", Madde. 7, <http://www.un.org/en/conf/npt/2005/npttreaty.html>
- 4 "United Nations Report for the Disarmament Commission", General Assembly Official records (Birleşmiş Milletler Silahsızlanma Komisyonu Raporu, Genel Kurul Resmi Kayıtları), 54th session (54. Oturum), Supplement (Ek) No. 42 (A/54/42), United Nations, New York, 6 Mayıs 1999, ss. 8-9.
- 5 "Weapons of Mass Destruction Capabilities in the Middle East," *James Martin Center for Nonproliferation Studies*, <http://cns.miis.edu/wmdme/capable.htm#32>
- 6 "Growing Evidence of Chemical WEapons Use in Syria-UK" *BBC News*, 26 Nisan 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-22305444>
- 7 *Effective and Verifiable Measures which would Facilitate the Establishment of Nuclear-Weapon-Free Zone in the Middle East*, Report of the Secretary General, UN, 1991. <http://www.un.org/disarmament/HomePage/ODAPublications/DisarmamentStudySeries/PDF/SS-22.pdf>
- 8 *Modalities of Application of Agency Safeguards in the Middle East*, IAEA, GC (33)/887, 29 Ağustos 1989, http://www.iaea.org/About/Policy/GC/GC33/GC33Documents/English/gc33-887_en.pdf
- 9 "Resolution on the Middle East," NPT/CONF.1995/32 (Part I) Ek, 1995. http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/1995-NPT/pdf/Resolution_MiddleEast.pdf
- 10 *Modalities of Application of Agency Safeguards in the Middle East*.
- 11 *Effective and Verifiable Measures...*
- 12 "Comprehensive Study of the Question of Nuclear-Weapon-Free Zones in All its Aspects", UN General Assembly Resolution 3472 B, 11 Aralık 1975, <http://www.opanal.org/Docs/UN/UNAG30res3472i.pdf>
- 13 *Declaring the Gulf Region as a WMD-Free Zone*, Gulf Research Center, Dubai, 15 Aralık 2004. http://www.grc.net/data/contents/uploads/Declaring_the_Gulf_Region_as_a_WMD-Free_Zone2_En_7571.pdf
- 14 "Barcelona Process: Union for the Mediterranean Ministerial Conference Final Declaration," 3-4 Kasım 2008. http://www.eu-un.europa.eu/articles/fr/article_8272_fr.htm
- 15 "Middle East WMD Free Zone (Orta Doğu'da Kitle İmha Silahlarından Arındırılmış Bölge)", *Acronym Institute*, <http://www.acronym.org.uk/core-work/middle-east-wmd-free-zone>
- 16 Kolaylaştırıcının arabulucudan farkı, tarafların alacakları karara etki etmemesidir.
- 17 Victoria Nuland, "2012 Conference on a Middle East Zone Free of Weapons of Mass Destruction," Basın Açıklaması, Washington, D.C., 23 Kasım 2012, <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/11/200987.htm>
- 18 "Middle East WMD Free Zone Conference Should be Held Before Next April-MFA (Orta Doğu'da Kitle İmha Silahlarından Arındırılmış Bölge Konferansı Gelecek Nisan'dan Önce Yapılmalıdır- Dışişleri Bakanlığı)," *Voice of Russia*, 24 Kasım, 2012, http://english.ruvr.ru/2012_11_24/Middle-East-WMD-free-zone-conference-should-be-held-before-next-April-MFA/
- 19 Emily B. Landau ve Shimon Stein, "Israel and the WMD-free Zone: Has Israel Closed the Door? (İsrail ve KİS'lerden Arındırılmış Bölge: İsrail Kapıyı Kapattı mı?)" *The Bulletin of Atomic Scientists*, 27 Eylül 2012, <http://www.thebulletin.org/web-edition/op-eds/israel-and-the-wmd-free-zone-has-israel-closed-the-door>
- 20 Hossam Eldeen Aly, "A Middle Eastern WMD-Free Zone: Objectives and Approaches of Arab States (Orta Doğu'da KİS'lerden Arındırılmış Bir Bölge: Arap Ülkelerinin Amaçları ve Tutumları)," *Arms Control Association*, Nisan 2012. http://www.armscontrol.org/act/2012_04/A_Middle_Eastern_WMD-Free_Zone_Objectives_and_Approaches_of_Arab_States#4
- 21 Ariel Levite, "Global Zero: An Israeli Vision of Realistic Idealism (Küresel Sıfır: Realistik İdealizm üzerine bir İsrail Görüşü)," *Washington Quarterly*, Cilt. 33, No. 2, Nisan 2010, s. 162.
- 22 Nabil Fahmy, "Salvaging the 2012 Conference (2012 Konferansını Kurtarmak)," *Arms Control Today*, Cilt. 41, No. 7, Eylül 2011, s. 15.

- 23 Paolo Foradori ve Martin B. Malin, "A WMD-Free Zone in the Middle East: Creating the Conditions for Sustained Progress," Discussion Paper No: 2012-16, Cambridge: Mass.: The Project on Managing the Atom, Harvard University, Kasım 2012, s. 14. http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/22616/wmdfree_zone_in_the_middle_east.html
- 24 A.G.E.
- 25 Shaul Chorev, statement given at the 56th General Conference of the International Atomic Energy Agency, Vienna, Austria, September 17–22, 2012, cited in "A WMD-Free Zone in the Middle East: Creating the Conditions for Sustained Progress...", s. 14.
- 26 Wael al-Assad, "Arab States are Ready for the Conference," in Bilal Y. Saab ed., *The 2012 Conference on a Weapons of Mass Destruction Free-Zone in the Middle East*, CNS Special Roundtable Report, Temmuz 2012, ss. 4-5.
- 27 Peter Jones, "The United States Should Lead from Behind," in *The 2012 Conference on a Weapons of Mass Destruction Free-Zone in the Middle East*, 2012, ss. 10-11.
- 28 Michael Elleman, "The Zone is a Win-Win For All," in *The 2012 Conference on a Weapons of Mass Destruction Free-Zone in the Middle East*, 2012, ss. 8-9.
- 29 Wael al-Assad, "Arab States are Ready for the Conference," 2012.
- 30 Chen Kane, "Bad Timing but Still Some Hope," in *The 2012 Conference on a Weapons of Mass Destruction Free-Zone in the Middle East*, 2012, ss. 12-13.
- 31 "Middle East WMD Free Zone," *Acronym Institute*
- 32 Bkz. John Burton, *Conflict Resolution and Prevention*, New York: St. Martin's Press, 1990; Morton Deutsch, Peter T. Coleman and Eric C. Marcus, *The Handbook of Conflict Resolution, Theory and Practice*, San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2006.

- şübhü
- Peki bu politikanın muğlaklığı ne kadar kesin?
 - Bundan daha muğlaklığı olamayacağı kesin!